

Handläggare:
Jacky Cohen, Conny Carlsson

Till
Östermalms stadsdelsnämnd
sammanträde 110217

Redovisning av genomförd tillsyn gällande försäljning av folköl och tobak 2010

Förvaltningens förslag till beslut

Förvaltningen föreslår nämnden att godkänna förvaltningens redovisning av genomförd tillsyn gällande försäljning av folköl och tobak 2010.

Göran Månsson
stadsdelsdirektör

Mats Claesson
avdelningschef

Sammanfattning

Östermalms stadsdelsnämnd har i uppdrag att årligen kontrollera de handlare som har tillstånd att sälja folköl respektive tobak. För att underlätta såväl planering och uppföljning som resursfördelning har stadsdelsförvaltningen upprättat en tillsynsplan.

Från och med 2010-08-01 gäller ny lagstiftning (1993:581) inom tobaksförsäljningen. De provköp som tidigare genomfördes, vilket var en metod för tillsynen utifrån tidigare riktlinjer, är inte längre tillåtet. Det blir mer fråga om en indirekt tillsyn genom kontroll av handlarnas rutiner, att de har system för egenkontroll etc. Detta medför att en del av tillsynsarbetet läggs på information till handlarna. Den tillsynsansvarige är mer aktiv i att sprida den information som finns inom tobaks- och folkölsområdet. Att bjuda in sig till personalmöten hos handlarna för att sprida denna information blir hädanefter en rutin i det preventiva arbetet.

Fält & Preventionenheten har utvecklat en ny modell för tillsynsarbetet. Den går ut på att närpoliserna informeras innan tillsynsbesök om vilka datum tillsynen sker, att Fält- och prevention alltid arbetar två och två samt att tobakslager och utrymmen vid och under disk kontrolleras.

Sedan 2008 har stadsdelsförvaltningen påträffat över 30 nya försäljningsställen. Under 2010 har varken förbud att sälja folköl, varningar eller föreläggande med vite meddelats enligt tobakslagen. Fält- och prevention har gjort fem beslag i stadsdelen samt ett beslag vid assistans i annan stadsdel. Den största mängden av tobak var märkt med engelsk varningstext. Förutom den redovisade tobaksmängden så har Fält- och prevention funnit andra olagliga tobaksprodukter.

Stadsdelsförvaltningen har genomfört tillsynsbesök i den utsträckning som riktlinjerna föreskriver.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom Barn och Ungdoms avdelning.

Bakgrund

Östermalms stadsdelsnämnd har i uppdrag att årligen kontrollera de handlare som har tillstånd att sälja folköl respektive tobak.

Kommunfullmäktige har fastställt riktlinjer för folköls- och tobakstillsynen och dessa har reviderats senast under 2010. Tillsynsbesöken ska dokumenteras. För detta ändamål finns särskilda tillsynsblanketter. Samtliga stadsdelsnämnder har tillgång till stadens gemensamma IT-stöd, benämnt OL2. I systemet finns alla försäljningsställen i staden registrerade. I anslutning till försäljningsstället lägger stadsdelsförvaltningarna in uppgifter om genomförd tillsyn.

Från och med 2010-08-01 gäller ny lagstiftning (1993:581) inom tobaksförsäljningen. Detta har förändrat förutsättningarna för kommunernas tillsynsarbete. En väsentlig skillnad från föregående år är att de provköp som tidigare genomfördes, vilket var en metod för tillsynen utifrån tidigare riktlinjer, inte längre är tillåtet. Förvaltningen anser dock att provköp för att kontrollera att handlarna begär legitimation vid försäljning av öl och tobak till ungdomar har varit en effektiv metod för kommuner och länsstyrelser att förebygga försäljning av öl och tobak till tonåringar under 18 år. Förvaltningen kan tycka att denna beprövade tillsynsmetod väl snabbt redan i januari 2010 gavs upp efter en JO-kritik av Karlskrona kommun i december 2009.

När nu metoden inte är tillåten, har vi idag inga andra lika effektiva metoder för att förebygga försäljning av öl och tobak till tonåringar under 18 år. Nu blir det mer fråga om en indirekt tillsyn genom kontroll av handlarnas rutiner, att de har system för egenkontroll etc.

Detta medför att en del av tillsynsarbetet läggs på information till handlarna. Om förvaltningen däremot upptäcker att någon handlare bryter mot gällande lagstiftning eller bestämmelser kommer förvaltningen att anmäla detta till polismyndigheten eller återkomma till nämnden i det ärendet.

Lagbestämmelser

Enligt tobakslagen gäller från och med 2010-08-01 följande;

- Tobaksvaror får inte säljas eller på annat sätt lämnas ut i näringsverksamhet till den som inte har fyllt 18 år. Den som lämnar ut tobaksvaror skall förvissa sig om att mottagaren har uppnått nämnda ålder.
- Om det finns särskild anledning att anta att en tobaksvara är avsedd att lämnas över till någon som inte har fyllt 18 år får varan inte lämnas ut.
- På varje försäljningsställe för tobaksvaror skall det finnas en tydlig och klart synbar skylt med information om förbudet mot att sälja eller lämna ut sådana varor till den som inte har fyllt 18 år. Lag (2005:369).

- 12 a § Tobaksvaror som säljs till konsumenter skall tillhandahållas på ett sådant sätt att det går att kontrollera mottagarens ålder. Detta gäller även när försäljningen sker genom automat, via postorder eller liknande. Lag (2005:369).
- 12 b § Tobaksvaror som säljs till konsumenter får inte tillhandahållas i form av lösa cigaretter eller i förpackningar om färre än 19 cigaretter. Lag (2005:369).

Enligt alkohollagen gäller följande:

- Den som bedriver detaljhandel med folköl ska anmäla verksamheten till den kommun där försäljningen sker. Försäljningen får inte påbörjas förrän anmälan har gjorts.
- Den som bedriver detaljhandel med folköl ska utöva särskild kontroll (egenkontroll) över försäljningen och svara för att personalen har erforderliga kunskaper om vad som gäller för försäljningen. För egenkontrollen ska det finnas ett särskilt program.
- Alkoholdrycker får inte säljas eller annars lämnas ut till den som inte har fyllt 20 år. Beträffande folköl gäller motsvarande den som inte fyllt 18 år.

Kommunen har fått ansvaret för tillsynen av märkning av tobaksvaror. Tidigare har denna tillsyn legat på Statens folkhälsoinstitut. Polismyndigheten har blivit tillsynsmyndighet tillsammans med kommunen. Anmälningsplikten har också skärpts och det är idag straffbart att inte anmäla till kommunen att man säljer tobaksvaror. Till anmälan ska programmet för försäljningsställets egenkontroll bifogas.

Rutiner för tillsyn

Stadsdelsförvaltningen ska årligen göra minst ett tillsynsbesök hos handlare som har fått tillstånd att sälja tobak och/eller folköl. Vid tillsynen kontrolleras exteriören för att se till att det inte förekommer otillåten skyltning av tobak i form av affischer eller bockskyltar.

Därefter görs en inre tillsyn vilket innebär en genomgång av tobaksvaror när det gäller märkning med varningstext av paketen. Om försäljning av vattenpipstobak förekommer ska även dessa paket var märkta med varningstext. Dekaler med upplysning om tillåten ålder för inköp av tobak ska vara synligt uppsatta vid kassan.

När det gäller folköl ska dessa varor inte vara placerade på ett för kunden påträngande sätt. Folkölen bör dessutom vara skyltade med gällande åldergräns.

När denna genomgång är gjord legitimerar sig tjänstemannen och ber handlaren att uppvisa registreringsbevis för verksamheten samt egenkontrollsprogrammet. Egenkontrollsprogrammet är ett dokument som handlaren är tvungen att informera den anställde om. Programmet innehåller de gällande lagar och förordningar som är fastställda för försäljning av tobak och folköl.

Vidare går den tillsynsansvarige igenom ett tillsynsprotokoll där handlaren får svara på vilka rutiner han har då underåriga vill köpa tobak eller folköl. Därefter undertecknar handlaren protokollet.

I och med de lagändringar som har genomförts år 2010 så innebär detta bl.a. att den tillsynsansvarige kommer att vara mer aktiv i att sprida den information som finns inom tobaks- och folkölsområdet. Att bjuda in sig till personalmöten hos handlarna för att sprida denna information blir härnäst en rutin i det preventiva arbetet.

Sanktioner

Enligt alkohollagen kan den som säljer folköl bli föremål för administrativt ingripande om bestämmelserna i alkohollagen inte följs. För folköl kan ett försäljningsförbud meddelas på 6 eller 12 månader. Om förbud anses vara en alltför ingripande åtgärd kan en varning meddelas istället. Enligt tobakslagen kan kommunen förelägga tobakshandlare att vidta åtgärder som förhoppningsvis bidrar till att avhjälpa problemet. Ett föreläggande kan förenas med ett vite. Det finns även en möjlighet att meddela ett förbud enligt tobakslagen. Beslut fattas i enlighet med delegationsordningarna för respektive stadsdelsnämnd.

Ny modell för Folköl & Tobakstillsyn på Östermalm

Under hösten har Fält & Preventionsenheten utvecklat en ny modell för tillsynsarbetet. Den går ut på att närpolisen informeras innan tillsynsbesök om vilka datum tillsynen sker, att Fält- och prevention alltid arbetar två och två samt att tobakslager och utrymmen vid och under disk kontrolleras. Vid upptäckt av olagliga tobaksvaror kontaktas polis för beslag samt upprättande av anmälan om brott mot tobakslagen.

Tillsynsplan 2011

Tillsyn av butikernas folköl- och tobaksförsäljning ska ske minst en gång per år eller då anledning finns att misstänka att butikens försäljning strider mot alkohollagens eller tobakslagens bestämmelser. För att underlätta såväl planering och uppföljning som resursfördelning har stadsdelsförvaltningen upprättat en tillsynsplan.

- Stadsdelen är indelad i mindre områden.
- Polisen är tillsynsmyndighet tillsammans med stadsdelsförvaltningen. Inför varje tillsynsbesök informerar fält- och preventionsenheten närpolisen om vilka datum tillsynen ska ske.
- Tillsynen görs av fält- och preventionsenheten. Tjänstemännen arbetar två och två samt kontrollerar noga tobakslager och utrymmen vid och under disk. Finns det misstanke om att något försäljningsställe säljer öl eller tobak till minderåriga kontaktas polisen.
- Under året besöker ansvarig tjänsteman oanmält samtliga försäljningsställen för kontroll av egentillsynsprogrammen.
- Ansvarig tjänsteman kontrollerar att utbudet av matvaror överensstämmer med stadens norm för matvarusortiment, talar med butiksägare och personal och begär att få se egentillsynsprogrammet och kontrollerar att det följs för de handlare som säljer folköl.
- Vidare kontrolleras att butiken har en väl synlig information om gällande regler i alkohol- och tobakslagstiftningen.

- Vid misstanke om att gällande bestämmelser inte följs utreds detta.
- Om förvaltningen upptäcker att någon handlare bryter mot bestämmelser där kommunen kan meddela försäljningsförbud kommer förvaltningen att återkomma till nämnden i det ärendet.
- Redovisning av genomförd tillsyn av försäljning av folköl och tobak görs i februari 2012.

Statistik 2010

Enligt riktlinjerna för folköls- och tobakstillsynen ska tillsynen ske på de försäljningsställen som anmält försäljning av folköl och/eller tobak. Det kan finnas försäljningsställen som inte anmält folköls- och/eller tobaksförsäljning. Mörkertalet är förmodligen inte särskilt högt i och med att stadsdelsförvaltningen besöker butikerna årligen och då upptäcker eventuella nytillkomna. Sedan 2008 har stadsdelsförvaltningen påträffat över 30 nya försäljningsställen.

I Östermalms stadsdelsområde fanns det vid utgången av 2010 totalt 104 försäljningsställen registrerade i ärendehanteringssystemet för folköls- och tobakstillsynen OL2.

Av dessa försäljningsställen sålde 51 folköl och 98 sålde tobaksvaror. Dessa siffror avser de som anmält till stadsdelsförvaltningen att de säljer folköl och/eller tobak.

Stadsdelsförvaltningen har genomfört tillsynsbesök i den utsträckning som riktlinjerna föreskriver. Under 2010 har varken förbud att sälja folköl, varningar eller föreläggande med vite meddelats enligt tobakslagen.

Beslag av tobak hösten 2010

Den nya modellen har redan gett tydliga resultat. Sedan den oktober 2010 har Fält- och prevention gjort fem beslag i stadsdelen samt ett beslag vid assistans i Kungsholmens stadsdel. Den största mängden av tobak var märkt med engelsk varningstext. Det misstänktes att en del av den olagliga tobaken härstammar från Finlandsbåtarna och genomförde därför en studieresa mellan den 15-16 december 2010 på Silja Line med syfte att bl.a. observera tobaksutbudet samt hur försäljningen sker. Det kunde konstateras att flertalet av de beslagtagna tobaksvarorna säljs på Silja Line.

Förutom den redovisade tobaksmängden så har Fält- och prevention funnit andra olagliga tobaksprodukter såsom felaktigt märkt vattenpiptobak, Juicy och så kallade Bluntwraps. Bluntwraps och Juicy är en sorts cigarethylsa gjord av tobak. Denna hylsa fylls sedan med t.ex. marijuana och röks. Handlarna uppmanades att ta bort dessa produkter vilket de också gjorde. Vi följde sedan upp detta med ett extra kontrollbesök hos de berörda handlarna.

I tabellerna nedan framgår hur många försäljningsställen det finns, fördelningen av genomförda besök samt genomförda beslag.

Antal försäljningsställen och försäljningslag

Östermalm	Antal	Öl	Tobak
	104	51	98

Genomförda besök under 2010

Östermalm	Antal
	147

Genomförda beslag i Östermalms stadsdel (Sekretessbilaga)

Den totala beslagtagna mängden tobaksvaror 2010 uppgår till:

Tobak: 1,4 kg (28 paket)

Cigariller: 260 st.

Cigarrer: 189 st.

Cigaretter: 2100 st.

Förvaltningens synpunkter

Östermalms stadsdelsförvaltning har under 2010 genomfört tillsyn hos samtliga handlare som har tillstånd att sälja folköl och tobak. Kravet på årlig tillsyn av tobaks- och folkölsförsäljning är därmed uppfyllt under 2010. Den tillämpade modellen för tillsyn med förhandsanmälan till polisen har visat goda resultat.

En väsentlig skillnad från tidigare år är att de provköp som då genomfördes, och som var ett kontrollinstrument för tillsynen utifrån tidigare riktlinjer, inte längre är tillåtna. Förvaltningen anser att provköp för att kontrollera att handlarna begär legitimation vid försäljning av öl och tobak till ungdomar har varit en effektiv metod för kommuner och länsstyrelser att förebygga försäljning av öl och tobak till tonåringar under 18 år.

När nu metoden inte är tillåten, har vi idag inga andra lika effektiva metoder för att förebygga försäljning av öl och tobak till tonåringar under 18 år. Nu blir det mer fråga om en indirekt tillsyn genom kontroll av handlarnas rutiner, att de har system för egenkontroll etc. Detta medför att en del av tillsynsarbetet läggs på information till handlarna.

Under året har några anmälningar dock inkommit om illegal försäljning av tobaksvara. Den tillsynsansvarige har kommunicerat med polismyndigheten om de händelser som uppstått.

Förvaltningens förslag

Förvaltningen föreslår nämnden att godkänna förvaltningens redovisning av genomförd tillsyn gällande försäljning av folköl och tobak 2010.